

РОЗДІЛ 8

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ; КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

УДК 343.9:343.2/.7(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-1/57>

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИ, ЯКА ВЧИНЯЄ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ У СКЛАДІ МОЛОДІЖНИХ УГРУПОВАНЬ

CRIMINOLOGICAL CHARACTERISTICS OF A PERSON WHO OFFERS CRIMINAL OFFENSES WITHIN YOUTH GROUPS

Агапова К.В., аспірант
кафедри кримінального права та кримінології
Одеський державний університет внутрішніх справ

У статті надано характеристику особи, яка вчиняє кримінальні правопорушення у складі молодіжних угруповань. Доведено, що злочинна поведінкова установка посідає важливе місце серед причин вчинення кримінальних правопорушень такими суб'єктами та являє собою стійку поведінкову реакцію на типові життєві ситуації і дії інших осіб. Поєднання несприятливих зовнішніх і внутрішніх чинників розвитку особи призводить спочатку до появи відхилень у поведінці молоді, а потім до формування злочинної поведінки дорослого. Для членів молодіжних угруповань характерна афективність, тобто тривалі та стійкі емоційні переживання, результатом яких є відповідні форми поведінки.

Встановлено, що на вчинення кримінальних правопорушень діють такі прямо протилежні механізми, як пошук особистістю психологічного й фізичного захисту в новому середовищі, зокрема захисту від суспільства та ворожих молодіжних угруповань, і взаємна агресія членів спільноти, взаємне покарання та тиск на слабких заради власного задоволення й підвищення. Головна особливість особи, яка вчиняє кримінальні правопорушення у складі молодіжних угруповань, полягає в тому, що її кримінальна протиправна поведінка зумовлена саме суспільними відносинами і зв'язками з молодіжним середовищем, у якому вона перебуває. На підставі цього надано типологію осіб – членів неформальних молодіжних груп, які вчиняють кримінальні правопорушення, що передбачає поділ злочинців за характером їхньої антигромадської спрямованості на агресивно-епатажний, зневажливий, проміжний, агресивно-насилницький типи.

Розглянута категорія осіб за своїми морально-психологічними ознаками не є соціально-інтегрованими особистостями. Для них характерні дефекти правової та моральної свідомості, невисокий рівень освіти. Вони вчиняють злочини на ґрунті конфліктних особистіснопобутових, суспільно-побутових відносин або під час дозвілля.

Ключові слова: молодь, угруповання, молодіжний рух, злочинець, поведінка, запобігання.

The article describes the person who commits criminal offenses in youth groups. It has been proven that criminal behavior is an important factor in the commission of criminal offenses by such subjects, and is a stable behavioral response to typical life situations and actions of others. The combination of unfavorable external and internal factors of personal development leads first to deviations in the behavior of young people, and then the formation of criminal behavior of adults. For members of youth groups is characterized by affectivity, i. e. long and lasting emotional experiences, which result in appropriate behaviors.

It is established that the following directly opposite mechanisms apply to the commission of criminal offenses, in particular: personal search for psychological and physical protection in a new environment, including protection from society and hostile youth groups; mutual aggression of community members, mutual punishment and pressure of the weak for their own satisfaction and promotion. The main feature of a person who commits criminal offenses in youth groups is that his criminal illegal behavior is due to the social relations and connections with the youth environment in which he is. Based on this, a typology of persons – members of informal youth groups who commit criminal offenses, which provides for the division of criminals by the nature of their anti-social orientation into the following types: aggressive and outrageous, derogatory, intermediate, aggressive and violent.

The considered category of persons by their moral and psychological characteristics are not socially integrated individuals. They are characterized by defects of legal and moral consciousness, low level of education. They commit crimes on the basis of conflicting personal and domestic, social and domestic relations or leisure activities.

Key words: youth, grouping, youth movement, criminal, behavior, prevention.

Вступ. Потреби продовження суспільних трансформацій, активізації процесів творення України як незалежної держави ставлять на порядок денний питання теоретичного осмислення концепції державотворення, яка забезпечувала би як інституціональне оформлення держави, так і відтворення її соборності – духовної єдності громадян. Становлення держави неможливе без участі в цьому процесі молоді. Саме тому особливої ваги на сучасному етапі набуває проблема формування засад молодіжної політики в Україні, яка виконувала би функцію широкого включення нового покоління українських громадян у процеси державотворення, зокрема становлення системи демократичного врядування, відтворення соборності держави. Одним із дієвих механізмів залучення молоді до державотворення є молодіжний громадський рух, що складається з різноманітних об'єднань молоді [1].

Водночас початок ХХІ ст. позначився сплеском активності молодіжних рухів. Соціально-економічні

й політичні перетворення у країні, процеси інтеграції у глобалізоване світове співтовариство призвели до зламу колишніх моральних цінностей, норм і традицій. Перманентні суспільні трансформації за недостатньої уваги уповноважених органів державної влади до питань організації дозвілля дітей і молоді, їх зайнятості та відпочинку призвели до посилення радикальних течій, існування яких зовні почало виявлятися у протиправній діяльності неформальних об'єднань.

Теоретичною основою написання статті стали праці, присвячені кримінологічному аналізу особистості злочинця молодіжного віку, таких провідних вітчизняних і зарубіжних учених, як Ю.М. Антонян, Ю.Д. Блувштейн, Б.М. Головкін, О.М. Джужа, С.Ф. Денисов, А.П. Закалюк, К.Е. Ігошев, Н.В. Яницька та інші. Напрацювання зазначених авторів містять низку положень і висновків, які прямо чи опосередковано стосуються окремих аспектів

кримінальної протиправності молоді та створюють значне теоретичне підґрунтя для подальших досліджень. Однак поняття сучасної особи, яка вчиняє кримінальні правопорушення у складі молодіжних угруповань, не вивчалось.

Постановка завдання. Викладене вказує на актуальність дослідження, метою якого є кримінологічна характеристика особи, яка вчиняє кримінальні правопорушення у складі молодіжних угруповань.

Результати дослідження. У більшості наукових праць кримінологічний аспект особи злочинця розкривається шляхом з'ясування змісту ознак, якостей, властивостей, які, на переконання дослідника, необхідно віднести до найбільш знакових (соціально-демографічні, психологічні, моральні, біологічні, кримінально-правові тощо) [2, с. 224–225; 3, с. 240; 4, с. 18–19]. Отже, не вдаючись до наукових дискусій, зазначимо, що під особою, яка вчиняє кримінальні правопорушення у складі молодіжних угруповань, необхідно розуміти сукупність її соціально-демографічних, морально-психологічних, соціально-рольових та кримінально-правових ознак і властивостей, що виявляються у злочинній поведінці, детермінованій негативними ідеологічними поглядами та агресією до оточуючих.

Злочинна поведінкова установка посідає вагомe місце в переліку причин вчинення кримінальних правопорушень такими суб'єктами дослідження. Установка в загальному вигляді являє собою стійку поведінкову реакцію на типові життєві ситуації та дії інших осіб. На її формування впливає багато факторів. Автор психологічної теорії установки Д.М. Узнадзе вважає, що за наявності потреби й засобів її задоволення в суб'єкта виникає особливий стан, який можна охарактеризувати як схильність, спрямованість, готовність здійснити акт, що веде до задоволення потреби, – установка, тобто готовність до здійснення певної дії [5, с. 348]. К.Є. Ігошев наголошує на тому, що підґрунтям вчинення будь-якого злочину є попередній спосіб життя людини, зокрема досвід, який наклав негативний відбиток на риси її характеру та мотиви поведінки [6, с. 58–59].

Логічним наслідком негараздів у житті молоді стає поведінка, спрямована на те, щоб довести іншим і відчутти самому свою повноцінність. Злочинна поведінка характеризується як система суспільно небезпечних дій, які суперечать інтересам суспільства. Поняття злочинної поведінки є частиною її соціальної характеристики, яка необхідна для того, щоб визначити її витoki та ступінь небезпечності. За відсутності належного запобіжного впливу ця поведінка може закріпитися. Цілком можливо, що поступово, стаючи дорослішою, така особа буде вчиняти асоціальні вчинки свідомо. Серед зовнішніх чинників, що провокують злочинну поведінку молоді, можна виокремити такі: 1) невизначеність позитивних світоглядних орієнтирів суспільства перехідного періоду; 2) недостатність уваги до проблем дітей, підлітків, молоді з боку державних інститутів і самого суспільства; 3) педагогічну занедбаність (дефекти сімейного виховання, низьку успішність у школі, асоціальні форми проведення дозвілля тощо).

Поєднання несприятливих зовнішніх і внутрішніх чинників розвитку особи призводить спочатку до появи відхилень у поведінці молоді, а потім до формування злочинної поведінки дорослого. У психології поведінка визначається як довільна активність особи, тобто така, за якою стоїть свідомо переслідувана мета та є можливість контролю за перебігом процесів, що розгортаються [7, с. 13].

Яскравим сигналом небезпеки соціальної деградації особи (індивідуальної передумови злочинності) є ворожа деструктивність – девіантна та делінквентна поведінка. Ненависть, розлюченість, бажання помсти також є формою захисту, що зумовлює багато особистісних проблем і примушує страждати оточуючих. Ця форма агресії викликається та активізується найчастіше в результаті сильних неприємних переживань (надмірного болю, дистресу) [8, с. 41–49].

Для членів молодіжних угруповань характерна афективність, тобто тривалі та стійкі емоційні переживання, результатом яких є відповідні форми поведінки: підвищена вразливість, упертість, негативізм, замкненість, емоційна нестійкість. Підвищена збуджуваність може бути причиною надмірної запальності, неадекватного реагування на зауваження дорослих (сторонніх осіб, батьків, соціальних працівників чи правоохоронців), бачення несправедливості там, де її немає. Така ілюзія виникає для дитини як виправдання самої себе в разі вчинення кримінальних правопорушень [9, с. 282].

Відомо також, що жодна з людських якостей, узятя ізольовано, не визначає поведінку та її спрямованість, адже всі якості і властивості індивіда прямо чи непрямо пов'язані між собою. Однак вивчення особистості як цілісного витвору являє собою не аналіз її складників, а встановлення головної якості, яка має можливість системоутворення та внаслідок цього встановлює інші її якості й поведінку загалом. Такою якістю може бути агресивність, що її зумовлює, і сприйняття навколишнього світу, характер поведінки та її спрямованість. Можна сказати, що в деяких людей агресивність є системоутвірною якістю, і це робить зрозумілою та внутрішньо доцільною злочинну поведінку. Ця якість створює сутність означеної особистості, а якщо уявити собі, що її усунуто, то перед нами буде інша особистість. Більшості з них притаманна така якість, як агресивність. У випадку агресивних дій особистості безпосередньо причиною цих дій є фактор ситуації.

У випадку ж агресивних дій цією причиною є негативні якості особистості. Агресивність особистості набуває значного поширення. Вибір агресивного способу вирішення конфлікту стає, на жаль, нормою в людських стосунках. Люди діють за правом сильного та намагаються нав'язати це право іншим. На думку В.А. Соболева та О.Н. Ярмиша, практично всі соціальні й соціально-професійні групи тією чи іншою мірою заражені соціальною агресивністю. Соціальна агресивність має властивість поширюватися, якщо не будуть розроблені механізми протидії їй. Відтак необхідно приділяти особливу увагу підліткам і молоді, оскільки в цей період починають формуватися та розвиватися елементи агресивності, які за сприятливих умов можуть викликати соціальні конфлікти. На переконання вчених, формування схильності до агресивної поведінки починається в підлітків у віці, коли особистість ще не ідентифікує, а імітує певні види агресивної поведінки [10, с. 24].

Досить потужним поштовхом до агресії є так звані сторонні спостерігачі. Вони можуть відігравати роль каталізаторів, навіть не беручи безпосередню участь в агресивних взаємодіях. Присутність сторонніх осіб може підсилити пряму агресію, якщо агресор вважає, що його дії викликають схвалення з боку спостерігачів, і навпаки, придушувати її, якщо агресор побоюється, що його дії викличуть несхвалення.

На виникнення взаємної агресії у кримінальному середовищі впливає не стільки сам факт групування підлітків і молоді у відокремлені від суспільства спільноти, скільки поєднання з міжособистісною системою, у яку неповнолітні та молоді потрапляють за власним бажанням або без нього. Потрапивши до такої субкультури спільноти, підліток або молода людина переживає стан фрустрації (ламання життєвих планів), що викликає напруженість і стрес. Він стає надагресивним, підозрілим, недовірливим, конфліктним.

На утворення кримінальної субкультури діють два прямио протилежні механізми:

а) механізм пошуку особистістю психологічного й фізичного захисту в новому середовищі, зокрема захисту від суспільства та ворожих молодіжних угруповань;

б) механізм взаємної агресії членів спільноти, взаємного покарання та тиску на слабких заради власного задоволення й підвищення.

Важливим криміногенним фактором, від якого залежить формування особистості агресивного злочинця, є оточення людини у групі. Від нього молода людина переймає агресивні засоби поведінки. Об'єднання молодих людей в агресивні компанії веде до посилення агресивності їх представників. Такі компанії можуть мати антисоціальну спрямованість. Також на формування агресивної налаштованості, антисоціальної спрямованості особистості значно впливає негативний характер стосунків у мікросередовищі. Якщо особистості притаманні агресивні тенденції, вони проявляються в усіх сферах її діяльності.

Таким чином, соціальна нестабільність і ціннісно-нормативна криза, а також воєнні дії позначаються на психології особистості, особливо молоді через «соціальний невроз», і молоді люди закріплюють у своїй свідомості й поведінці негативні тенденції суспільного розвитку, домінування прагматизму, спрямованість на потреби індивідуалістичного характеру, відмову від істинного гуманізму та духовності. Загальна криза, що охопила сфери функціонування держави, значною мірою деформує сприятливе середовище для морального виховання молоді, що потребує розроблення концепції її виховання в суспільстві [11, с. 265; 12, с. 15].

На підставі проведеного дослідження та вивчення матеріалів кримінальних проваджень встановлено, що в 93% випадків суб'єктами цих кримінальних правопорушень стають чоловіки, а 7% випадків припадає на жінок. У співвідношенні підліткової (у віці від 14 до 17 років – 35%) та дорослої (у віці від 18 до 24 років – 41%, від 25 років і старші – 24%) злочинної активності максимальна питома вага спостерігається в підлітків та осіб раннього молодіжного віку (від 14 до 24 років) – 76%. Їм властиві відчуженість, агресія, бездуховні інтереси, бажання «розфарбувати» собі життя, захоплення алкоголем і наркотиками, приналежність до неформальних об'єднань. Це учні з різною оцінкою поведінки у школі та побуті (від позитивної до різко негативної), які бачать себе лідерами рухів, пропагандистами псевдоідеологічних поглядів, вони націоналістично налаштовані, егоцентричні й агресивні. Особи віком від 25 до 29 років характеризуються озлобленістю, низькою соціальною активністю, у них немає постійного місця роботи, вони зловживають алкогольними напоями, скоюють злочини осмислено, мають чітку установку на вчинення конкретних дій, є злісними злочинцями, мають судимості.

Основна маса злочинців (73%) має середню або неповну середню освіту, 21% – середньо-спеціальну, 6% – незакінчену вищу та вищу. Особи, які мають середню та неповну середню освіту, а також професійно-технічну освіту, здійснюють переважно погроми, підпали, масові бійки. Особи, які мають незакінчену вищу та вищу освіту, вчиняють кримінальні правопорушення у зв'язку зі своєю «керівною посадою» у групі (надають психологічну підтримку, ведуть «агітаційну роботу»), що спрямовується також на вчинення вищезгаданих кримінальних правопорушень.

Сфера спілкування сприяє прояву особистістю своєї соціально-позитивної чи негативної спрямованості, її соціалізації, формуванню конкретних рис, що визначають її поведінку в суспільстві. Становище людини в суспільстві визначається її статусом і роллю, з яких вона вдосконалюється або деградує. Паразитизм і самотність сприяють розпаду особистості, що визначає соціальну та психологічну напруженість, що доходить до фрустрації, суїциду, розправ з іншими особами.

Проведене нами дослідження дало змогу виявити негативне ставлення до соціально корисної діяльності з боку більшості осіб, засуджених за кримінальні правопорушення. Більшість «неформалів» тимчасово та надовго працювали (близько 7%), зокрема займалися соціально-корисною діяльністю (29 осіб). Лише 30% досліджува-

них характеризувалися позитивно за місцем роботи чи навчання, решта (70%) – негативно. У суспільному житті колективів вони також не брали участь.

Одним з атрибутів життя злочинців цієї категорії є вживання наркотиків та алкоголю. У ході вивчення кримінальних проваджень встановлено, що в 49% випадків кримінальні правопорушення були вчинені ними у стані алкогольного сп'яніння та в 11% випадків – у стані наркотичного сп'яніння. Близько 17% осіб страждали на хронічний алкоголізм, 6% досліджуваних визнані наркоманами, 19% страждали на різні психічні захворювання (8% – психосоматичні). У мотивах домінує бажання протиставити себе суспільству, досягти своїх псевдоцілей будь-якими шляхами й засобами, випробувати «гострі» відчуття тощо. Ефективність запобіжного впливу на таких осіб здебільшого можна оцінити тим, як змінилися їхній світогляд і спосіб життя. 58% опитаних систематично вживають алкоголь і наркотики, проте 42% виявляють до них байдужість. Отже, досягти позитивних результатів можна за допомогою посилення за ними контролю й нагляду за місцем проживання, навчання та роботи, профілактики захоплення шкідливими ідеологічними поглядами, викорінення егоцентричних устремлінь, захоплення наркотиками та алкоголем.

3-поміж усієї кількості притягнутих до кримінальної відповідальності за сімейним становищем особи розподілилися так: мали сім'ї та нормальні внутрішньосімейні відносини лише 37%, решта (63%) не мали сім'ї або мали її номінально та свої обов'язки в ній не виконували. За результатами опитування «неформалів» 57% із них були неодруженими, інші 43% одружені.

Неповнолітні, які вчинили кримінальні правопорушення, до притягнення їх до кримінальної відповідальності проживали в порівняно непоганих умовах. Так, 48% мали обох батьків, 49% – лише матір, 3% – лише батька. Матеріально-побутові умови життя підлітків були відносно нормальними: 82% проживали у квартирі чи приватному будинку, 7,6% – в однокімнатній квартирі, 6,5% – у гуртожитку, 3,9% – в інших умовах. Практично всі без винятку досліджувані мали престижні речі: 33% – аудіо- й відеотехніку, мобільні телефони, планшети, 28% – вклади в ощадбанках і кишенькові гроші, 22% – автомобілі, мопеди та мотоцикли, 12% – дорогий модний одяг, 5% – спортивне знаряддя.

М.І. Єнікєєв справедливо зазначає: «Регулятором поведінки людини є не окремий мотив сам собою, а вся мотиваційна сфера особистості, у якій значну роль відіграють звичні манери та способи поведінки особи. Актуалізація способів і форм її поведінки визначається ситуативними умовами середовища проживання та реальними можливостями їх здійснення. Щойно зовнішнє середовище створює можливості реалізації особистісних змін, мотиваційна сфера індивіда надає необхідний дозвіл» [13].

Багатьом особам, які вчиняють злочини, властиві дефекти психічного самовладання. При цьому виявляється суттєвішою, ніж у разі інших злочинів, роль екстремально криміногенної ситуації, що викликає в них імпульсивні кримінальні реакції. Вони вчиняють злочинні дії з неконкретизованим наміром.

Результати нашого дослідження показали, що небезпечна імпульсивна поведінка в екстремальній ситуації, яка призводить до скоєння злочину, може бути зумовлена різними причинами: алкогольним і наркотичним сп'янінням, токсичним збудженням (40%); психопатичними станами особистості (19%); небезпекою обстановки, насиченої різними обставинами, за несформованості в індивіда адекватних реакцій на події (25%); загальною емоційною нестійкістю індивіда, звичними формами стереотипної поведінки (10%); підвищеним почуттям самозбереження (4%); псевдореальним баченням ситуації, що склалася (2%).

Аналіз матеріалів кримінальних проваджень виявив причини нездатності винних керувати своїми діями, зокрема: короткочасний розлад у зв'язку з переживанням депресії, страху, жаху (22%); рухове перезбудження в емоційно-конфліктній ситуації (20%); відсутність вольових спонукань, апатія (16%); потяг до розкрадання чужого майна (13%); потяг до вбивства чи катування людини (12%); екзальтованість, демонстративність (8%); прагнення до невмотивованого підпалу (6%); непереборне прагнення до поневірянь, зміни місць проживання (2%); лудоманія та ігроманія (1%). Таким чином, чим більш обмеженим є психічний розвиток людини, тим більшу роль у поведінці відіграють ієрархічно нижчі рівні регуляції. Психічні відхилення, які виключають осудність, значно деформують поведінку людини, звужують можливість усвідомлення нею значення вчинених дій чи керування ними, формують нездатність оптимально організувати свою поведінку, передбачати розвиток обставин.

У механізмі кримінальних правопорушень поведінка людини регулюється складним мотиваційно-регулятивним механізмом, у якому вагоме значення мають привід і рішення. Як справедливо зазначає Л.І. Казміренко, кульмінаційним актом у генезі злочинного діяння є прийняття рішення – остаточне «затвердження» вибраного злочинного варіанту поведінки [14, с. 180].

Рішення про вчинення конкретного кримінального правопорушення може бути обґрунтованим і малообґрунтованим, що не враховує всі умови його реалізації. Однак особа з будь-яким рішенням про вчинення кримінального правопорушення не враховує всю соціальну шкідливість своїх дій та невідворотність покарання за них.

Ставлення винних до злочинного результату та усвідомлення своєї провини дуже суттєво й різне: від широсерднього каяття та повного визнання своєї провини (22%) до глибокого заперечення результату злочинних дій і повного невизнання своєї винності (32%) та часткового визнання провини (46%). Позитивна оцінка особою свого злочинного результату є ознакою глибокої кримінальної деформованості особистості, що відносить її до конкретного злочинного типу (нестійкого, злісного або особливо злісного).

Своєю чергою стійка риса протиправної поведінки молоді – високий рівень групової злочинності, а групова злочинність часто є результатом діяльності неформальних молодіжних об'єднань. Відповідно, групове насильство завжди відрізняється більшою жорстокістю, ніж одиночне. У всіх кримінальних провадженнях насильницькі злочини неформали вчиняли у групах, які в 43% випадків становили до 5 членів, у 52% випадків – до 10 членів, у 5% випадків – понад 10 членів.

Результати вивчення кримінальних проваджень наочно демонструють, що в молодіжній віковій групі зберігається загальна тенденція: чим нижчими є вікові параметри учасників, тим рідше кримінальні правопорушення вчиняються наодинці. Інакше кажучи, показники групової злочинності помітно зростають зі зниженням віку злочинців. Така сама тенденція зберігається під час аналізу активності неформальних молодіжних злочинних груп. Вікові відмінності багато в чому пояснюють як особливості формування, так і зростаючий рівень стійкості та організованості злочинних груп молоді.

Висновки. Таким чином, дослідження показують, що в молодіжному середовищі складається певний соціально-психологічний тип поведінки, що вирізняється

раціональністю, рухливістю поведінки, готовністю до постійних змін життєвої обстановки, умінням поєднувати власні інтереси з інтересами інших людей. Це тип особистості, здатний впоратися зі складністю середовища. Вивчення соціально-демографічних, кримінально-правових і морально-психологічних характеристик особи, яка вчиняє кримінальні правопорушення у складі молодіжних угруповань, дає можливість сформулювати модель злочинця – члена неформальної молодіжної групи, який вчиняє кримінальні правопорушення: це чоловік (93%) у віці 14–24 років (76%) з неповної сім'ї (52%), який має неповну середню та середню освіту (73%), не працює та не навчається (54%); мешканець великого чи середнього міста (94%); не перебуває в офіційному шлюбі (57%); не має постійного джерела доходу (68%); вживає алкоголь і наркотики (58%); має нормальні матеріально-побутові умови (96%), престижні (трендові) речі (100%); замкнутий, ворожий, з бажанням зруйнувати створені цінності через порушення психічної саморегуляції (54%); частково визнає або повністю не визнає свою провину (78%), керується агресивно-насильницькою мотивацією (99%), віддає перевагу груповим насильницьким діям (100%) з фактичним одноразовим рецидивом злочинних дій (53%).

Головна особливість особи, яка вчиняє кримінальні правопорушення у складі молодіжних угруповань, полягає в тому, що її злочинна поведінка зумовлена тими суспільними відносинами та зв'язками з молодіжним середовищем, у якому вона перебуває. У цих умовах формується певний соціально-психологічний тип поведінки особи, що відрізняється раціональністю, рухливістю, готовністю до постійних змін життєвої обстановки, умінням поєднувати власні інтереси з інтересами інших членів групи, здатний впоратися зі складністю середовища.

На підставі цього можна типологізувати осіб – членів неформальних молодіжних груп, які вчиняють кримінальні правопорушення, що передбачає поділ злочинців за характером їхньої антигромадської спрямованості на такі типи: а) *агресивно-епатажний* – глибоко деформований тип особи з яскраво вираженою антигромадською спрямованістю, що відрізняється особливою жорстокістю й цинізмом; б) *зневажливий* – з негативним ставленням до життя та здоров'я людини, з домінують демонстративною, агресивною поведінкою, який застосовує насильство як єдиний засіб і спосіб вирішення конфлікту, у більшості випадків створеного ним самим; в) *проміжний* – негативний тип особи, схильний до вчинення кримінальних правопорушень, з меншою мірою вираженості антигромадської спрямованості, у якого агресія є засобом досягнення злочинного результату, а не самоціллю, як в агресивно-епатажного типу; г) *агресивно-насильницький* – різко негативний тип особи, що застосовує насильство внаслідок неадекватної реакції на конфліктну ситуацію, а не як засіб вирішення проблем (на відміну від проміжного типу), найчастіше спровокованих самим потерпілим, і вчинення кримінального правопорушення через стереотип поведінки, що склався впродовж життя – застосування насильства у відповідь на агресію ззовні (на відміну від агресивно-епатажного типу).

Розглянута категорія осіб за своїми морально-психологічними ознаками не є соціально інтегрованими особистостями. Для них характерні дефекти правової та моральної свідомості, невисокий рівень освіти. Вони вчиняють злочини на ґрунті конфліктних особисто-побутових, суспільно-побутових відносин або під час дозвілля.

ЛІТЕРАТУРА

1. Плоский К.В. Молодіжний громадський рух як чинник державотворення в Україні : дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.01 «Теорія та історія державного управління». Київ, 2009. 18 с.
2. Головін Б.М. Кримінологічні проблеми умисних вбивств і тяжких тілесних ушкоджень, що вчиняються у сімейно-побутовій сфері : монографія. Харків : Нове слово, 2004. 252 с.
3. Закалюк А.П. Курс сучасної управлінської кримінології: теорія і практика : у 3 кн. Київ : Ін Юре, 2007. Кн. 1 : Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. 424 с.

4. Антонян Ю.М., Эминов В.Е. Личность преступника. Криминологическое психологическое исследование : монография. Москва : Норма ; Инфора-М, 2015. 368 с.
5. Узнадзе Д.Н. Психологические исследования. Москва : Наука, 1966. 451 с.
6. Игошев К.Е. Типология личности преступника и мотивация преступного поведения : учебное пособие. Горький : Горьковская высшая школа МВД СССР, 1974. 172 с.
7. Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность : в 2 т. Москва : Педагогика, 1986. Т. 2. 278 с.
8. Ківенко Н.В., Лановенко І.І., Мельник П.В. Девіантна поведінка: сучасна парадигма : монографія. Ірпінь : Академія державної податкової служби України, 2002. 240 с.
9. Голина В.В., Маршуба М.О. Криминологическая характеристика личности несовершеннолетнего корыстно-насильственного преступника в Украине : монография. Харьков : Право, 2014. 280 с.
10. Соболев В.А., Ярымыш А.Н. Социальная агрессивность: опыт социологического исследования. *Серийные убийства и их предупреждение: юридические и психологические аспекты* : материалы международной научно-практической конференции. Ростов-на-Дону, 1998. С. 22–25.
11. Семенишин М.О. Концептуальні засади запобігання корисливо-насильницьким злочинам органами та підрозділами національної поліції України (за матеріалами операції Об'єднаних сил) : монографія. Київ : ВД «Дакор», 2020. 550 с.
12. Мартиненко О.А. Криминологічні проблеми мотивів та мотивації хуліганства : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 1997. 23 с.
13. Еникеев М.И. Юридическая психология : учебник. Москва : Норма, 2005. 640 с.
14. Казміренко Л.І. Криминогенна поведінка в неформальних молодіжних об'єднаннях як об'єкт соціально-психологічного аналізу. *Проблеми соціальної психології*. 1992. Вип. 2. С. 177–183.